

יְשֻׁמָּח לֵב

הגה"ק רבי משה שמעון הלוי זיע"א
אבדק"ק יאקא ופרויקירכען
תלמיד למרן השבט סופר זיע"א

שפתי צדיק

וזאת ליהודה

הגה"ק רבי יהודה הלוי זיע"א
אבדק"ק ניישטאדט
מגדולי תלמידי החתם סופר זיע"א

צבי לצדיק

הגה"ק המקובל רבי יצחק באנהארד זיע"א
תלמיד חבר למרן החתם סופר זיע"א

בשפתו יהגה

בְּגֵדֵי צִדִּיקִים וְאַסּוּרִם בְּעִיר הַנִּדְחָת

האם צדיק שיצא מהעיר קודם גמר דין נכסיו אבודים?
ביאור מחודש בדברי תנא קמא ורבי שמעון בסנהדרין

הדבר למפרע שהודחו רובא והוו בסוף
ממונם אבד, עכ"ל. אלמא דאמרין איגלאי
מילתא למפרע שיש להם דין עיר הנדחת
לענין שממונם אבד, אף שלא נגמר דינם,
אך זה נעשה רק על ידי שהראני לדעת
שהודח רובא - ואז נגמר דינם.

ולעניות דעתי יש לומר, שהוא פלוגתת רבי שמעון ותנא קמא (סו), ורבי שמעון להחמיר בא - ולא כמו שהבין המנחת חינוך דלהקל בא.

ומה שאמרתי דלהחמיר בא, הוא
כאופן שהצדיק ישב בעיר הנדחת ועוד
בשעה שהודחו דר שם, ולאחר שהודחו
קודם גמר דינם יצא משם לעיר אחרת,
כאופן שאינו מיושב: עיר הנדחת בשעת
גמר דין, והשתת תנא קמא אזיל בתר
גמר דין, ולכן אין נכסי צדיקים אבודים,
שהרי בשעת גמר דין נאסרו נכסי עיר
הנדחת, ואז בשעת גמר דין כבר לא היה
מיושבי עיר הנדחת, והכל הולך אחר
שעת גמר דין ואז לא היה מיושביה ולא
היה צורך ב'כל אשר בה'.

אמנם רבי שמעון סובר שהאמוראים לא נאסרו הנכסים על ידי שגומר דינים - והיו משום דדריש טעמיה דקרא, ולכן נאסרו נכסי צדיקים משום דמה גרם להם לדור עמהם - ממונם, ולכן קנסו גם צדיקים, והרי הצדיקים שעזבו את העיר לאחר שהודחה כבר גרים היו עמהם לשביל ממונם עד שהודחה, ולכן נכסיהם אבודים.

הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי
חרב החרם אותה ואת כל אשר בה וגו' (י,
טו). ראה במנחת חינוך (מצוה תסד) שכתב,
הדרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ז
הלכה יב) לא הביא את דין מלבושי צדיקים
גבי עיר הנדחת, כיון שלדבריו נאסרו
המלבושים אפילו לצדיקים, ורק לרבי
שמעון^א דאמר בגמרא (סנהדרין קיב.) מפני
מה אמרו תורה נכסי צדיקים שבתוכה
יאבדו - מי גרס להם שידורו בתוכה -
ממונם, לפיכך ממונם אבד', ולדידיה יש
להתיר את בגדי הצדיקים, דהבגדים לא
גרמו לו לדור בעיר הנדחת, דהרי בכל
מקום צריכין לבגדים. והרמב"ם פסק
דלא כרבי שמעון, ולכן גם מלבושים של
צדיקים וצדקניות אסורים, וגם פאה
נכרית^ב כללל, הרי שהבין המנחת חינוך
הדרמב"ם לא סבירא ליה טעמיה דרבי
שמעון^א.

והנה בדיון ממונם של אנשי עיר
הנדחת שהיו בזמן שהודחו ואחר כך
נגמר דינם, נחלקו הפוסקים: לדעת
החתם סופר (ש"ת אורח חיים סימן קכב) כיון
שנגמר דינם נאסרו נכסיהם למפרע
השביעיה שהודחו. ובספר מנחת חינוך
(מש) מבאיר בשם ספר מקור חיים (סימן
מתחם קס"א) שאין נכסיהם נאסרים למפרע
רק משעת גמר הדין ואילך.

ויש להביא ראיה לשיטת החתם
סופר מדברי רש"י בסנהדרין (שם ד"ה דין
וסוקלין), וזה לשונו: 'ומחציין ואילך נתברר

[illegible]

יפות בטעם שהדגישה הכתוב על אדמתך¹.

ויש לפרש, משום שיעלה על הדעת דכיון שיש ללוי מעשר מכל תבואות הארץ, ולפי חשבון הלוויים שהן אחד מ"ב מכל שבעי ישראל יעלה מעשר שהם נוטלים יותר על י"ב, שהרי עשירית יותר מ"ב, ואם כן יחשוב הישראל אשר צריך לחנון את הלי במתנת תנחום וצדקה, שהרי ד' והותרו במה שנתן חלק עשירי מכל תבואת השדה.

ולזה הזהירנו התורה שלא תחשוב כן, משום שבאמת הרבה יזלזלו בנתינת מעשר ללוי¹, כי הרבה מעמי הארץ לא יתנו ללוי ומעשרותיו, ולכן צריך לתמוך גם במתנת חנם ולזרזם עליו אף שיש לו מעשר ממה שצדקו. כי יתמעט חלקו על ידי צרת עמו של עם הארץ.

ע"י שמעשרים זוכים לעושר וכתר תורה

עושר תעשר (יד, כב), קבלו חז"ל (שבת קט"ט)
עושר בשביל שחתעשר, נ"ל מלבד פשוטו
שזוכה לעושר, עוד דבר בגו, שעי' מעשר זוכה
לכתור תורה, צא חשוב מעשר"י גימטריא עם
כולל תיבה תור"ה, וזה בשביל שחתעשו
בדעת, כמו שאמרו רז"ל (כתובות סח.) עשיר
בדעת"ס. וזה בשמאלה עושר וכבוד' (משלי ג, טו),
כפלי לשון עושר וכבוד' קשה להולמו, ואיברא
הנ"ל אתי שפיר, 'עושר' רמז לכתור תורה,
'כבוד' רמז לעושר, כמ"ש (בראשית לא, א) 'מאשר
לאבינו עשה כל הכבוד הזה'. או להיפך 'עושר'
כפשוטו, ו'כבוד' זו תלמוד תורה כמו שאמרו
רז"ל (אבות פ"א מ"א) אין כבוד אלא תורה. ומאן
נ"ל רמז יקר למה שאמרו רז"ל אין כבוד אלא
תורה, 'אלא' דייקא, ר"ל לא עושר מומן". ונ"ל
לכבוד חכמים ינחלו' (משלי ג, לה), כי חכם
לוקח נפשות ממות ומורעב (עי' צדקה), כמ"ש
(שם יא, ז) 'לוקח נפשות חכם', וממילא זוכה
לכתור תורה כנ"ל.

א. בשפת חכמים (ש) כתב לבאר בדברי רש"י, זה לשונו: רצונו לתרך, הזה ליה למימר' תא שמעו כמו שכתבו אחריהו (פסוק ח) 'תקבלה אל לא שמעתי, דמלת אלא משמע שימורו בודא, אי הו, הזה הכל בדין שמים חוק מיראת שמים (ברכות פז) וסמאל לא ישמור, ומתוך שאל תשמעני על מנת שרשע תשמעני. 'ואן פירש בו רבני הוואן בדין ששם שמימ' הלו אבד' יאקא - פרויקצירקען ויז'ל' בספרו 'שלח על' על הבית פערשט אמוז ד"ה וספרתם כלם - הראשון, עיין שם. 'בדרי רבני נמצא בפרשת אלהים' (דברים לה, ד) 'זה לוי' וכן נבאר בפרשת מכשפה. הזה לשונו: 'זהנה כשהאדם עוסק בענייני העולם בדין, שיכול לנסוק בעבודתו' וזו אהל חבש לעבודתו, 'וכמו שכתב הרמב"ם (ה'תשע"ח פסוק ד' תהלה ז') 'הסוק' בלד דרבי' דעה' (שם, זכר), וכן הוא אמר (שם, שפוט ד, א) 'אלא צילי' בן אהל שאל' די ריחוא תא האלקים ויאלכו ויחמ' - קא שטאלקו וסותהו היתכלית לעבודת שם יתברך, והו' שמואר' באתו (פסוק א' שפוט ז') 'על שלשה דברים העולם עוסק', ובאתה חסידים הוואר' אלוס' און ע' העבודה דהיינו אותם שעוסקים בענייני העולם כהנ"ל - אי קרא עבודה' זה' וגימלות חסידים לעבודת אלוס' זה ע' זה כהנ"ל. 'דראה ספר' 'ליקוטי יתאדא' (ה'תשע"ח האחד-עשר סאה' 'לרבי חיים יהודה שלינגר ויז'ל' ויז'ל' פסוק) ע' שכתב דאכיי חילוק יסודי' בין חסד המהוצה' לבין 'הסרת המעניות', וזהו הרמב"ם (ה'תשע"ח פסוק א-א) 'ואי הכרעת השמיות המבוטחות בתורה בודו שר' וזמול' על עצם חיל השמות, אלא' ממת' וסמית' לעבודה. דהיינו, שהבתיח קה"מ שאל יעסוק ישראל בתורה ומצותי, ואל' סתם תא כל המעניות - השמיות - כגון, ע' מלחמה וחז"ל - שד' - שיכולו לנסוק בתורה ובמצוות ביישוב הדעת ובשלמות, ועל ידי עבודה זו אלוס' מפרעי' זכור לכוונת האמית' ויהי' העולם אה' - רמב"ם (ויקרא פסוק א' פסוק א' - ע' שמואל - ח'ת"ת מדרשת תורת האדם) כתב לייש: 'כל ענייני העולם הזה והעולם המהימ' משתעבדים לרמב"ם' (ה'תשע"ח פסוק א') כשדאו' אן ציצור בדוקיה' בן, ומשכתי עליהם' השתנה פרסית ממת' ובאתה' כרבינו בן במשמי' ואין' וזו סכר הליה המהוצה, אלא מציאות גמולת' על דבקות' ממור הברכה. הרבני ב"ה (דברים א') 'אין' וזכר פסוקו בתורה הלכתי' ע' הכתוב פסוק ד' כתב לייש: 'על שלח' בן מול פרטת להנהיג

המשך 'מקורות וביאורים' בעמוד ב'

מלאכת חורש (א')

הליכה על קרקע שאינה מרוצפת

יב. מותר ללכת על גבי קרקע שאינה מרוצפת ואינו צריך לחשוש שמא בתוך כדי הילוכו משווה גומות או מזיז עפר ממקומו שלא במתכוון, כיון שדרך הליכה היא (ולא גורו במקום שאי אפשר להזהר בזה אפילו הוא פסיק רישא, ע"י משנ"ב סי' ש"כ ס"ק ל"ט).

יג. וכן זקן וחולה מותרים ללכת עם מקלם בידם במקום עפר אפילו שעושים גומא עם המקל (ע"י פמ"ג שם ס"ק י"ב הובא בב"א"ה שם סעיף י"ז ד"ה שאינו).

יד. ואילו המשחקים ברגליהם עם העפר ועושים גומא או מיישרים העפר יש בו משום איסור חורש או בונה אפילו אם אינו מתכוון לזה (ע"י דברי המשנה ברורה שם ס"ק ד' שבוודאי הוא עושה חריץ).

טו. ולנדנדות ודווקא במקום שיש בו משום פסיק ריש בודאי. ומכל מקום העושים כן ועוברים ומשחקים ברגליהם כתב האשל אברהם (בוטשאטש שם) להמליץ זכות "ולזה אין טענה ופתחון פה על המהלכים בבתיים שאין רצפתם במרוצף ובהליכה ברגלים שם יש פסיק רישיה שנעשה חריצים, אך כיון שהוא על ידי רגלים הוה ליה כלאחר יד ואין חיוב".

עושה גומא ומשאירו נעוץ וממלאו בעפר

טז. הכרעת האחרונים שהעושה גומא במקום המיועד לזריעה ומשאירו נעוץ וממלאו בעפר יש בו משום חורש ואסור (משנה ברורה סימן תצ"ח ס"ק צ"א על פי המגן אברהם שם ס"ק ל"ב - ובאמת נחלקו האחרונים בדיון זה לדעת המגן אברהם שם אסור, ולדעת רבי עקיבא אייגער בהגהות על המגן אברהם מתיר על פי התוספות שבת ל"ט ע"ב ד"ה מפני שמפורש להדיא להיתירא, וכן דעת ח"י אדם כלל צ"ג סעיף ה' להיתירא).

יז. אבל אם אינו מתכוון לכך לעשות הגומא אפילו הוא פסיק רישא מותר לעשות ואין בו משום חורש (לצדק דעת המתירים שם).

יח. והנה כל זה בעושה גומא וממלאו בעפר במקום המיועד לזריעה, אבל במקום עפר רגיל יש בו משום בונה לכלי עלמא (על פי דברי האחרונים שם). ואסור להוציאם מהגומא בחצרו ובגינתו כיון שחששו חכמים שמא יבאו להשוות הגומות (משנה ברורה סימן ש"א ס"ק כ"ח).

כובש עפר על ידי עגלה

יט. אין איסור בכבישת עפר אלא בעושה חריץ ממש (כפ' החיים שם ס"ק י"ד בשם פתחי תשובה שמביא מספר מצודות שישכר שם סעיף י"ד, ומביא בקצות השולחן סימן קמ"ו בדי השולחן הערר נ"ב), ולכן אין בגרירת עגלת ילדים משום האיסור של עשיית חריץ כמו גרירת חפצים גדולים, כיון שאינו עושה חריץ אלא כובש את הקרקע [ואפילו שנעשה גומא וחרץ אין בזה איסור כיוון שעושה דרך כבישה ואינו מתכוון לכך] (ועיין כפ' החיים שם).

כ. וכבר כתבנו בהרחבה אי מותר להוליך עגלת ילדים בשבת אפילו במקום שיש ערוב, והכרעת האחרונים שמותר להוליך עגלת ילדים (קעריד"ש) בשוק במקום שיש עירוב [ומותר אפילו להפנות העגלה לצדדים והחול נראה כחריץ (ע"י שש"כ פ' כ"ח סעיף מ"ח, מהרש"א"צ"ל)], וכן מנהג העולם (שו"ת קרן לדוד אורח חיים סימן צ"ה, וקצות השולחן סימן קמ"ו הערה ב').

כא. יש קהילות קדושות שנהגו להחמיר מלהוליך עגלת ילדים (קעריד"ש) בשוק אפילו במקום שיש עירוב (אבל לא מחמת חורש אלא מטעם עובדי דחול, או מטעם דחיישינן שמא יתקנו כיון דשכיח שעגלת ילדים מתקלקלת באמצע הרחוב ומנסים לתקנה, כיון שאי אפשר להשאיר העגלה (קעריד"ש) שם, וכבר דברנו בזה בהרחבה במאמר בש"ת בהלכות המצוות בתינוקות א').

הקדמת המשנה ברורה על מלאכת חורש

א. כתב הרמב"ם (פרק א' מהלכות שבת הלכה א') "חורש הוא אחד מל"ט אבות מלאכות, וכיון שכוננת החורש לריפוי ארעא דאז טוב לזריעה גם כוונתו להשוות הגומות ולפיתות כדי שיהיה המקום שווה, ולכן החופר בשדה או שהיה תל קטן והשפילו או שהיה שם מקום נמוך והשווה אותו (חייב משום חורש)".

ב. ועוד כתב הרמב"ם (שם) "וכן כל המשווה גומות במקום הראוי לזריעה חייב משום חורש [ואם היה זה בבית חייב משום בונה שמתקן הבנין על ידי זה], וכן כל מה שעושה לייפות הקרקע הוא תולדת חורש וחייב בכל שהוא" (הביאו משנ"ב מהקדמה לסימן ש"ז). דהיינו שכל תיקון שעושה בשדה אפילו אם רק כוונתו ליפות השדה (כגון שמזבל השדה ומסקלו), וכן אם חופר גומא או משווה גומות השדה וכל מקום הראוי לזריעה חייב בכל שהוא (על פי דברי הרמב"ם שם).

ג. אבל אם חופר גומא או משווה גומות הבית חייב ועובר על איסור בונה (ע"פ הרמב"ם שם).

עשיית חריץ בקרקע בבית ובמקום הראוי לזריעה

ד. כל חריץ שעושה בשדה יש בו משום חופר גומא וחייב כשעושה במקום הראוי לזריעה משום חורש, ובמקום שאינו ראוי לזריעה (ברחוב ובבית שבזמניהם) חייב משום בונה (ע"י שו"ע שם סעי' א').

ה. ואם אינו מתכוון מותר לעשות חריץ ובלבד שלא יהיה פסיק רישא, "ולכן גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים ובין קטנים ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ" (לשון שולחן ערוך שם סעיף א').

ו. אבל מטה כסא וספסל הגדולים ביותר אסור לגרור על הארץ דפסיק רישא הוא דבדואי יעשה חריץ (ע"י מג"א שם ס"ק א', הביאו משנ"ב שם ס"ק ד'). וכתבו הפוסקים דאפילו אם גורר כסא קטן על קרקע לחה יש בזה משום פסיק רישא (שולחן שלמה להג"מ שלמה זלמן מירקש שם סעי' א').

ז. רושם בעלמא. אם כשגורר על גבי הקרקע הוא עושה רושם בעלמא ואינו עושה חריץ ממש, מותר ואין בו משום איסור חורש או בונה (ע"י מק"ח לחו"י סי' של"ז סעי' א'), וכן מותר לגרור מטה או כסא או ספסל על גבי עפר תיחוח (כגון חול הים) והעפר נופל שוב למקום החריץ אין בו משום עשיית גומא, כיון שהוא עושה רק רושם בעלמא (ע"י משנ"ב סי' ש"ח ס"ק קמ"ז, ע"פ השו"ע סי' תצ"ח סעי' י"ז שכתב "ואם הוא עפר תיחוח מותר לכסות בו").

ח. ואם משער שאינו עושה חריץ בקרקע מותר לגרור שם חפצים הגדולים, ואינו צריך לבדוק אמיתות הענין אם באמת על ידי הגרירה הוא עושה חריץ בקרקע או לא (ע"י שו"ע סי' שט"ז סעי' ג'), אבל פשוט כשרואה שעושה חריץ יפסיק מיד.

גזירת מקום מרוצף אטו אינו מרוצף

ט. אסור חז"ל לגרור דברים גדולים במקום מרוצף אטו אינו מרוצף (ע"י מג"א שם ומביא במשנ"ב שם).

י. בזמנינו. שכל בתי העיר מרוצפים מותר לגרור מטה או כסא או ספסל הגדולים ביותר על גבי קרקע הבית ולא גזרנו אטו אינו מרוצף (ע"י שעה"צ שם ס"ק ב' - דאפילו באינו מרוצף ליכא בזה גרר דאורייתא ועיין שם).

יא. ויש שכתבו להתיר לגרור דברים הגדולים בחצרות המרוצפים הסמוכים לבית (זה נראה כהמשך של הבית) ולא גזרנו בזה אטו אינו מרוצף (כיון שבתל כולו לבית, הגרש"א בשש"כ פ"כ הג' הערה י').

שהשמחה במעונם

לידידנו נכדי רבינו זיע"א

הרה"ג ר' אשר אנשיל רונזבורג שליט"א
(בן מוה"ר מנחם צבי ז"ל)

הרב חיים הלל רונזבורג שליט"א

ירושלים - בית שמש

לרגל שמחת הכנס נכדו / בנו הבה"ח מאיר אברהם נ"י
לעול תורה ומצוות למזל טוב בשעט"מ ביום שלישי
פרשת שופטים באולמי מגן אברהם - בית שמש

יה"ר שיזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, אמן.

הרב הלל רונזבורג שליט"א

(בן מוה"ר מנחם צבי ז"ל)

הרב מנחם צבי רונזבורג שליט"א

בני ברק - ירושלים

לרגל שמחת הולדת נכדו / בנו למזל טוב בשעט"מ

יה"ר שיזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, אמן.

הרב משה שמעון רונזבורג שליט"א

(בן מוה"ר מנחם צבי ז"ל)

הרב שלמה זלמן שלזינגער שליט"א

ירושלים

לרגל שמחת הולדת נכדו / בנו למזל טוב בשעט"מ

יה"ר שיזכו לרוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, אמן.

המברכים ומשתתפים בשמחתכם

כ"א קוקא' ה'איון בא"ו וכו'

המשך 'מקורות וביאורים' מעמוד א'

הכלל, דלגבי הפרט לא מצוינו שם מצוות בעולם הזה, וכל עיקר תגמולו נצחי הוא לעתיד לבוא. מה שאין כן בהנהגת הכלל, הוצרכה התורה להעמיד ייעודים גשמיים בדרך נס נסתר, להראות עין בעין את ענינה של ההשגחה הפרטית בחיי האומה. ה. בספרנו: 'זה לשוני: 'ראה - הביטע רואה שלא יהיה ענינך על אופן בנינו כמו שהוא המנהג בשאר האומות, כי אמנם אנכי נותן לפניהם היום ברכה וקללה, והם שני הקצוות, כי הברכה היא הצלחה יותר מן המספיק על צד היותו טוב, והקללה היא אמרה מחסרת שלא יושג המספיק ושיגיהם לפניהם להשיג כפי מה שתתחבר. ו. ברשימי: 'על אדמתך - אבל בגולה אין מחורר עליו יותר מעניי ישראל, עכ"ל. ובשפת חכמים ביאר דבריו, זה לשונו: 'הטעם לפי שבארץ ישראל יש לישראל נחלות וללווין אין נחלות, ולכן צריכים שיתנו עיניהם עליו, אבל בגולה אין לישראל נחלה כמו שאין ללווין נחלה. בפנים יפות: 'השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימך על אדמתך - לכאורה מכאן ראה מה שכתב המגן אברהם בסימן ר"א (פסק) בשם הירושלמי שאין חיוב לכבד את הלוי אלא בזמן בית המקדש, מדכתיב כאן על אדמתך, והוא דלא כתלמודא דידן סוף הוריות (ג') לוי קודם לישראל אפילו בזמן הזה, ונראה על דרך שאמרו בקידושין דף ל"ז (נ"א) כתיב (לעיל פסק א') 'כל הימים אשר אתם חיים על האדמה, כאן במצות התלויות בארץ כאן במצות שאין תלויות בארץ, כגון מעשר תבואת הקרקע, מעשר ראשון, ומעשר עני, אין נוהגים אלא בזמן שבת דרך שאמרו בקידושין דף ל"ז (נ"א) כתיב (לעיל פסק א') 'כל הימים אשר אתם חיים על האדמה, דכיון שארץ ישראל נחלק ל"ב חלקים ולכל שבט חלק מ"ב, נמצא ששבת לוי שלוקחים עמיהם הוא חסאת. יא. מלבד שמומין לו את הממון לצדקה, גם מומין לו את העני הראוי שמקיימים בו מצות צדקה.

לגרב 'פרנס השבוע'

ניתן לחייג למס'

079-9697-784

או 'בנדרים פלוס' ע"ש מכון ישמח לב פרויקטרכען